

צוהר להתיבה

מבט על פרשות השבוע ועל מועדי ישראל
מבעד לתיבות ולאותיות של לשון הקודש

חנן חסן

פרשת נח

צִדִּיק תִּצְדֵּק לְפָנֶיךָ – נח

אַלֶּה תוֹלְדֹת נח, נח ... – מה פשר כפל הלשון/השם?

פרשתנו פותחת בפסוק "אַלֶּה תוֹלְדֹת נח, נח איש צדיק תמים הָיָה בְּדוֹרְתּוֹ אֶת הָאֱלֹקִים הִתְהַלֵּךְ נח". על כפל המלים "נח" אומר המדרש "נח לעליונים, נח לתחתונים, נח לשמים ונח לבריות", דבר המצדיק את קריאת הפרשה על שם הצדיק. המדרש מייחס לנח את המצאת המחרשה, שהקלה מאוד על האדם (בריות) בעבודת האדמה (תחתונים). תרומה זו לאנושות היתה חשובה במיוחד לאחר שהאדמה נתקלה בשל חטא עץ הדעת, "אָרוּרָה הָאֲדָמָה בְּעִבּוֹרְךָ בְּעֵצָבוֹן תֹּאכְלֶנָּה כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ: וְקוֹץ וְדַרְדַּר תַּצְמִיחַ לָךְ וְאָכַלְתָּ אֶת עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה: בְּזַעַת אֶפְיֶךָ תֹּאכַל לֶחֶם".

לכאורה, הפסוק הנ"ל בנוסף על הפסוק החותם את הפרש הקודמת, "וְנח מְצָא חֵן בְּעֵינֵי ה'", מפליגים בשבחו של נח, אך תחושה זו משתנה כאשר אנו מעמיקים ברש"י או מעיינים בהפטרה לפרשה. רש"י מתקשה למשל, במילה "בְּדוֹרְתּוֹ", וכותב "יש מרבותינו דורשים אותו לשבח ויש דורשים אותו לגנאי". לימוד הזכות על נח בנוי על הטיעון, שאם נח הצליח להיות צדיק תמים, למרות שחי בדור כה מושחת ומרושע, אזי ההיגיון הפשוט מחייב, שאילו חי בדור צדיק יותר, היה בוודאי מתעלה יותר בצדיקותו. הדרשה לגנאי לעומת זאת, בנויה על כך שכל המוסף גורע. זה כמו ההבדל בין לומר על מישהו ש"הוא נחמד", ובין לומר עליו את אותו המשפט, אך עם התוספת "כשהוא נשן". כאשר אומרים דברי שבח על מישהו, אך מסייגים ומגבילים את הדברים לנסיבות מסוימות דווקא, הרי ברור שהשבח אינו תקף בהכרח בנסיבות אחרות, כמו זמן וסביבה. אלא באותן נסיבות בלבד. ואכן, לפי הדורשים לגנאי, "אילו היה בדורו של אברהם, לא היה נחשב לכלום". ומעניין שרש"י עושה בפירושו הקבלה, דווקא לדורו של אברהם אביו.

דוגמה לקושי נוסף במחמאות להן זוכה נח בפרשתנו, מצויה בהפטרה, בדברי הנביא ישעיהו, "כִּי מִי נח זאת לִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מֵעַבְרֵי מִי נח עוד על הארץ כִּן נִשְׁבַּעְתִּי מִקְצָף עֲלֶיךָ וּמִגֶּר בְּךָ". אנו רואים שהנביא מכנה פעמיים את המבול בשם "מִי נח". הקושי הוא בייחוסו של המבול לנח. מי המבול המכונים גם בשם "הַמַּיִם הַיְדוּנִים", משויכים ונקשרים אליו, ואינם מוזכרים עוד בשם אחר בתנ"ך. והרי יש בכך משום פגיעה קשה בכבודו של נח? ברור שכריכת מי המבול בשמו של נח, לא זו בלבד שאינה מדברת בשבחו, אלא כמו מורידה חלילה מערכו.

מעניין לגלות שבתורה מופיעה דמות נוספת וחשובה מאוד, שקשורה בחוטים סמויים לדמותו של נח, והעיוות בין שתי הדמויות עשוי לסייע בהבהרת התמונה. המכנה המשותף הבולט ביותר שניתן למצוא בין שתי הדמויות, הינו המילה הייחודית אך להן במקרא - "תְּבָה". מילה זו אינה מופיעה בכל המקרא כולו, מלבד בסיפור המבול (תיבת נח) ובסיפורו של משה התינוק, המושם אף הוא בתְּבָה, כדי להצילו. לפי פנימיות, תופעה כזו אמורה ללמד על קיומה של זיקה מיוחדת, על קשר פנימי ורוחני בין הסיפורים ובין הדמויות אליהם מתייחסת המילה. ומעניין להשוות בין שתי הַתְּבוֹת: בפרשתנו הקב"ה מצווה את נח "עֲשֵׂה לָךְ תְּבַת עֲצֵי גֹפֶר... וְכַפַּרְתָּ אֹתָהּ מִבִּיַת וּמְחוּץ בַּכֹּפֶר". התיבה מרוחה מחוץ, וגם מבפנים, בזפת שצבעו שחור וריחו רע, עובדה שאינה תורמת להרגשתם הטובה של הנמצאים בתיבה (למעט לאיכות האיסוס). לעומת זאת, התורה מספרת לנו על התיבה שאימו של משה בונה בעבורו, "וַתִּקַּח לוֹ תְּבַת גֹּמָא וַתַּחְמְרָהּ בַּחֲמֵר וּבְנִיזָת וַתִּשֶׂם בָּהּ אֶת הַיֶּלֶד וַתִּשֶׂם בְּסוּף עַל שֶׁפֶת הַיָּאֵר". וכפי שמפרש רש"י, משה כמו מופלה לטובה, "זפת מבחוץ וטיט מבפנים, כדי שלא יריח אותו צדיק ריח של זפת". תיבתו של נח, שנבנתה מעצי גֹפֶר (מלשון גופרית), מיטלטלת לה במשך קרוב לשנה על פני הַמַּיִם הַיְדוּנִים, ואילו תיבת הַגֹּמָא הקלה בה הושם משה, מונחת ביאור, במקום מסתור בין קני הסוף, מצב שאת התיאור המיטבי בעבורו, אפשר למצוא בתהילים, "עַל מִי מְנַחֹת יְנַהֲלֵנִי".

לעומת זאת, בכמה מקומות בספרי הנביאים, וגם בכתובים, קרויה תורתנו הקדושה "תוֹרַת מֹשֶׁה", כמו בדברי הנביא מלאכי, אחרון הנביאים, המצווה אותנו בשמו של הקב"ה "זְכְרוּ תוֹרַת מֹשֶׁה עֲבָדֵי". כלומר, שמשה רבינו עליו השלום, זכה בגדול שהתורה קרויה על שמו. מנגד, נכון לשאול מה חטאו ומה פשעו של נח, עד שנקרא המבול על שמו?

צד נוסף וחשוב, המשותף גם לנח וגם למשה הוא העובדה שגם נח וגם משה ניצלו מכליה. בימי נח חשב הקב"ה למחות את כל היקום, ורק נח הצדיק (עם בני ביתו) נשאר לפליטה, וממנו שב ונבנה העולם, שהרי כולנו צאצאיו של נח. ובדומה, גם אצל משה רבינו (לאחר חטא העגל), מבקש הקב"ה לחזור על הסיפור, לכלות את עם ישראל ולבנות את ה"עם נבחר" מחדש, מזרעו של משה רבינו. בפנותו אל משה, אומר לו הקב"ה "וְעַתָּה הִנֵּיחָה לִי וַיַּחַר אִפִּי בָהֶם וְאָכַלְתֶּם, וְאֶעֱשֶׂה אוֹתָךְ לְגוֹי גָדוֹל". אך משה רבינו, להבדיל מנח, אינו משתף פעולה עם ה', ומשיב בהגשת "הצעה נגדית" משלו, "וְעַתָּה אִם תִּשָּׂא חַטָּאתָם, וְאִם אֵין מַחְנֵי נָא מִסְפָּרְךָ אֲשֶׁר כְּתִבְתָּ". כאן מתחיל להיסגר המעגל, והקצוות מתחילים להיקשר. התורה מעידה על נח, "אֶת הָאֱלֹקִים הִתְהַלֵּךְ נח". ננסה להיכנס אל תוך המילים פנימה. משעות המילה 'אֶת' היא 'עם' (אֶתִּי, אֶתְךָ, אֶתּוֹ וכיו"ב). ולמה עושה הכתוב שימוש בלשון ציורית, לפיה נח התהלך "לצידו" של הָאֱלֹקִים? כידוע, השם 'אֱלֹקִים' מייצג את מִידַת הַדִּין, שעניינה להיטיב רק לטובים ולהעניש את הרעים. נח הסתדר היטב עם מידה זו וקיבל אותה ברצון (התהלך "יד ביד" עם מִידַת הַדִּין). ולכן, כאשר רש"י מציג את יתרונותיו של נח, סדר ההצגה

הוא בהתאם : **נח** הוא קודם לכל, **נח לשמים** (לעליונים) ורק אחר כך הוא **נח לבריות**. וכאשר הקב"ה מצווה אותו "עשה לך תבת עצי גפר", הוא קם ובונה לו ולמשפחתו תיבה, הגם שברור לו שכל היקום עומד להימחות.

כאן מתחילה להתחוויר לנו ההשוואה שעורך רש"י בינו ובין אברהם אבינו. כאשר הקב"ה מודיע לאברהם שהוא עומד להחריב את סדום ועמורה, בשל רשעת תושביהן, פונה אליו אברהם בשאלה שיש בה מעין מחאה : "האף תספה צדיק עם רשע?! אולי יש חמשים צדיקים בתוך העיר האף תספה ולא תשא למקום למען חמשים הצדיקים אשר בקרבה?!". ולמרות שברור לו מדברי קב"ה ש"זעקת סדם ועמרה פי רבה וחסאתם פי כבדה מאד", שהוא כועס מאוד על אוכלוסיה זו, עדיין אין זה מרתיע את אברהם מלשוב ולבקש על ביטול הגזירה, אפילו בעבור מספר מצומצם יותר של צדיקים (והוא ממשיך ויורד עד לעשרה). ואכן, אברהם אבינו מייצג את מידת ה**חסד**, את החנינה.

ניתן ליישב את השאלות הנ"ל, על דרך פנימיות התורה, בהתייחס לדברי האר"י הקדוש, בספר 'שער-הפסוקים', ודע כי **נח** היה **משה**. כלומר שעל פי קבלה, **משה רבינו** הינו גלגול של **נח**, והוא בא לעולם בין השאר, כדי לתקן את **נח**. **משה** הוא בעצם **נח**, אך הפעם, בגלגולו החדש, התייחסותו אל הדברים שונה משמעותית מזו שבגלגול הקודם. ניתן למצוא רמזים שונים נוספים לקשר ההדוק שבין שתי הדמויות השונות לכאורה, אך עם אותה הנשמה.

לפי המדרש, נמשכה בניית התיבה מאה ועשרים שנה, כדי להבטיח שלאנשי הדור תהיה האפשרות לשאול לפשר הבנייה, לקבל את תשובתו של **נח** על המבול הקרב, להפנים את הדברים ולשוב בתשובה. **משה רבינו** חי מאה ועשרים שנה בדיוק, תקופה המהווה תיקון למה ש**נח** לא עשה באותן מאה ועשרים שנה. כאשר הקב"ה אומר **למשה** "ועתה הניחה לי...ואכלם ואעשה אותך לגוי גדול", יש בדבריו מעין רמז למשה. הקב"ה כאילו אומר **למשה** "היה **נח** (=הניחה), הרי הנחת לי בשעתו להביא את המבול (מבלי לגלות התנגדות). אני מבקש לחזור שוב על אותו הסיפור". אך את **משה רבינו**, זה "מקפיץ". "הקב"ה מבקש ממני להניח לו, מכאן משמע שיש לי את היכולת והזכות להתנגד! ואם דרושה גם הסכמת, אז למה שאסכים? עלי לסרב!". הוא פונה אל הקב"ה ומבקש ממנו לשאת את חטאתם, "ואם אין, מחני נא מספרך אשר כתבת". בתשובתו זו של **משה**, ניתן לראות מעין רמז לכך שמשה מודע לשורש נשמתו, ולתיקון הדרוש. אם נקרא את שתי המילים "מחני נא" מהסוף להתחלה, נקבל 'אני נח' (ואם נשתף את כל האותיות ← 'אני מנח'). **משה** מוכן לקבל את מידת הדיון, אך רק לגבי עצמו. כאשר מדובר בזולת, בעם ישראל, יש מצידו מקום רק למידת הרחמים!

ואולי לכך רומז הכתוב באמרו "כי מי נח זאת לי". שהמקור ל"מי נח" הוא קבלת ה-"לי" ע"י **נח**. הקב"ה אומר לי, **לנח**, "עשה לך תבת עצי גפר", ואני מצייט, בונה לי ולמשפחתי תיבה (מבלי להתפלל על האחרים או לדרוש בעבורם). גם לאברהם אבינו אומר הקב"ה "לך לך... דהיינו **לטובתך**, והקב"ה מבטיח לו, "ואעשה לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה". אך אברהם, הוא הולך כדי לעשות רצונו של הקב"ה, "ולך אברם פאשר דבר אליו ה'". לכן, לפני המבול, כאשר הכל עוד לפניו, קרוי **נח** "צדיק תמים". אך בסמוך ולפני כניסתו של **נח** לתיבה, כמו חל פחות במעמדו "בא אתה וכל ביתך אל התבה כי אתך ראיתי צדיק לפני בדור הזה" ("ראיתי", בלשון עבר, "צדיק", אך כבר לא 'תמים').

יכולתו זו של **משה**, לתקן את קלקולם של **המים הזידונים**, מי המבול שמחו את היקום, באה לידי ביטוי גם בשמו. כאשר בתיה בת פרעה נותנת לו את שמו, היא מנמקת זאת באמרה "כי מן המים משיתהו". אך אם היא משתה אותו, מן הראוי היה שייקרא **משי** ולא **משה**? אלא ששמו כמו בא ללמד עליו שהוא **מושה** את עם ישראל מן **המים הזידונים**, בהם הם אמורים לטבוע. הוא קורע להם את **ים סוף**, בו טובעים אח"כ המצרים. אך **משה** אינו מסתפק בכך, הוא **מושה** אותם גם ברוחני, מן הגשמיות החומרית, ע"י "תורת משה" המחיה אותם. **משה** משלים את הציווי שניתן לנח "בא אתה וכל ביתך אל התבה". מבחינתו של **משה** כל יהודי הוא **מבני ביתו**, וממילא הוא ראוי להינצל אפילו לפניו. הוא מביא אותם אל **התבה**, למעמד הר סיני ונותן להם את התורה, את **התבה**, את המילה הכתובה והמאירה, את דבר ה'. התורה נמשלה למים חיים, כפי שאנו רואים אצל הנביא ישעיהו, הקורא לעם ישראל לרוות את צמאונם הרוחני בתורה, "הוי כל צמא לכו למים". אל "מי מנחות" אלה, ועל פיהם, מנהל **משה** את בני ישראל. **משה** הוא זה המביא לידי ביטוי את מהות נשמתו של **נח**, ה**חן**, **החנינה** והרחמים. ברור איפוא, ש**נח** אינו ראוי לגנאי, שכן מדובר כאן בתהליך של תיקון לאורך הדורות, ובלי השלב הקודם, והנמוך יותר בסולם, בלי **נח**, לא ניתן להגיע לשלב הגבוה יותר - **משה**.

דבר חסידות

פעם ציוה הרבי הרש"ב על בנו, הרבי הרי"צ, לנסוע למקום מסויים בכדי לעזור לחסיד אחד, בעל עסק. כשחזר הרי"צ מנסיעתו, נכנס אל אביו ואמר : קיימתי ככל אשר ציויתני. עשיתי את הטובה לפלוני, בהידור. ענה לו אביו : טעות בידך. את הטובה עשית לעצמך, לא לפלוני. לפלוני, עשה הקב"ה את הטובה ; הוא הזמין שלוחים שיוציאו לפועל את כוונת ההשגחה העליונה. הטובה שעשית, לעצמך היא, כפי שנאמר במדרש רבה "יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני, העני עושה עם בעל הבית". (בחשבון אמיתי אלוקי, הנותן את הצדקה יוצא בסופו של דבר נשכר יותר, מזה שמקבל אותה). (אדמו"ר הרי"צ)

שבת שלום ומבורך

|| / || / ||

אם ברצונך לקבל את הגיליון במסרון או במייל, פנה אל hhananv@gmail.com או לטלפון 052-569-9691